

SUGGNOMÈ vzw

Forum voor Herstelrecht en Bemiddeling

Nieuwsbrief

Jaargang 4, nr. 4

REDACTIONEEL

15 november 2003

V.U.: Marianne Regelbrugge

Bondgenotenlaan 150/1

3000 LEUVEN

Tel: 016/22 63 88

Fax: 016/22 74 82

Bank: 736-0001066-63

E-mail: suggnome@wol.be

Website: www.suggnome.be

Een belangrijke periode

Met deze editie van de nieuwsbrief is, bij wijze van spreken, de laatste rechte lijn naar het einde van het werkjaar toe ingezet. Toegegeven, dit lijkt deze dagen een veeleer banaal gegeven. Ons tijdsbesef werd de voorbije maanden immers van buitenaf ingedeeld via andere cesuren: het aantreden van de nieuwe federale regering, de kabinetsvorming, de eerste stapjes in het contact met het nieuwe beleid en nu zeer kortelings, als alles goed loopt, het eerste formele onderhoud met de beleidsverantwoordelijken. Aan Vlaamse kant kondigt zich met de naderende verkiezingen een nieuw scharnier aan, misschien voorafgegaan door een bijna onvermijdelijke periode van beleidsmatige laagconjunctuur. Op macroniveau is er dan weer de golfslag van het bredere economische klimaat: een bijna onzichtbaar contextgegeven als alles goed gaat, maar een autoritair beleidsargument in tijden van stagnatie.

Vanuit Suggnomè gaat onze bekommernis bij dit alles vooral uit naar de maatschappelijke oriëntatie ten aanzien van de vraagstukken in de driehoek veiligheid, recht en welzijn. Hierbij voeren

wij een uitdrukkelijk pleidooi voor een méér op herstel en participatie gerichte aanpak. Hoewel we ons hierbij vaak veeleer voorwerp voelen van evoluties, toch ligt het in de missie van de vereniging op bescheiden schaal ook aan eigen analyse te doen en –waar kan– aan beïnvloeding. Dit deel van onze opdracht verliest deze dagen elke vrijblijvendheid. Inderdaad, met de ontwikkeling van diverse modellen van bemiddeling, het initiatief tot de oprichting van het Europees Forum voor Herstelrecht en Bemiddeling, met de installatie van de herstelconsulenten en met het Hergo-experiment heeft België zich de voorbije jaren geprofileerd, een profiel dat nu zowel intern als op internationaal vlak verwachtingen oproept. België lijkt hiermee op het eerste gezicht tot de kleine groep van landen te behoren die in de rechtstreekse aanloop zitten tot een reële implementatie van een op herstel gerichte justitie. Wij worden dit gewaar in onze contacten met buitenlandse instanties, die zich in toenemende mate aan de Belgische praktijk willen spiegelen. Vaak zijn wij het die hen hierbij moeten wijzen op de onvolkomenheden, de werkpunten en bovenal het nog steeds zeer onzekere statuut van deze beloftevolle tendens.

<i>Van de redactie</i>	1
<i>De bemiddeling door slachtoffer in de Franse Gemeenschap</i>	3
<i>Bemiddeling op de breuklijn tussen noord en zuid enkele grensverkenningen</i>	9
<i>Brieven uit de gemeente Oudenaarde</i>	14
<i>Goed om weten</i>	18
<i>Somenspraak 15 december 2003</i>	27

Maar niet enkel in het zicht van de buitenstaander roept de huidige stand van zaken om een vervolg. Ook op het terrein zelf is nu ongeveer iedereen het erover eens dat grote bouwstenen uit de herstelrechtelijke benadering dringend een méér officiële plaats moeten krijgen. Zo lijkt er ook op het politieke vlak een consensus te groeien om het bemiddelingsaanbod uit te breiden, te veralgemenen en te verwettelijken. Zeer recent nog deden de diensten van de Vlaamse Minister van Welzijn, Gezondheid en Gelijke Kansen hierover een goede voorzet naar het federale niveau toe, dit in een opgemerkte persconferentie ter aanbeveling van herstelbemiddeling en andere herstelgerichte maatregelen.

Inmiddels zien we de termen 'bemiddeling', 'herstel' en 'communicatieve en participatieve justitie' in toenemende mate opduiken in recente wetsvoorstellen. Hierbij gaat het zowel om minder- als om meerderjarigen, van politieniveau tot en met de strafuitvoering.

Twee bemerkingen zijn hier op hun plaats. Vooreerst is een wetsvoorstel nog lang geen wet. De veelheid en de verscheidenheid aan voorstellen doen vermoeden dat er nog lang zal moeten worden gediscuteerd. Geduld zal dus op zijn plaats zijn. Dit is geen gemakkelijke opdracht, vooral omdat reeds op korte termijn het voortbestaan van meerdere concrete bemiddelingsprojecten rechtstreeks van regelgeving afhankelijk is. Binnen Suggnomè weten we hier intussen van mee te spreken: dit soort onzekerheid went niet en vormt een continue aanslag op energie en draagkracht. Belangrijker nog is ongetwijfeld de overweging dat een wettelijk kader op zich nog geen garantie is voor een dynamische praktijk. Voorbeelden uit het buitenland laten zien dat de uitgangspunten van herstelrecht en bemiddeling zich slechts moeizaam en met grote zorg in regelgeving laten inpassen. Wie, in welke rol dan ook, getuige was van de bemiddelingspraktijk van de voorbije jaren, heeft daarom naar het beleid toe een kostbare schat in handen. Voor wie het gedachtegoed van

bemiddeling en herstelrecht genegen is, is niet enkel geduld dus geboden, maar tevens een grote alertheid en de durf om zich waar nodig en waar mogelijk te manifesteren. Dit is niet evident, zeker niet in een samenleving die zich momenteel op diverse vlakken veeleer lijkt te organiseren op beveiliging en controle dan appèl te doen op burgerzin en verantwoordelijkheid.

Toch is er ook veel reden tot optimisme. Er is de voorbije jaren onmiskenbaar een belangrijke stap gezet. Herstelrecht en bemiddeling worden niet langer beschouwd als de naïeve droom van een beperkt groepje wereldverbeteraars. Keerzijde van de medaille is dat we ons hiermee een zekere bewijslast op de hals hebben gehaald, een last die door geen enkele instantie of vereniging autonoom kan worden gedragen. Er dienen zich terzake cruciale maanden aan. Als we enige kans willen hebben om te slagen in de ambities die in herstelrecht verscholen liggen, dan lijken niet slechts geduld en alertheid op hun plaats, doch tevens een intensifiëring van de uitwisseling en gezamenlijk initiatief van wie zich in diverse hoedanigheden in dezelfde bekommernissen kan terugvinden.

In die zin ook lijkt het thema van dit nummer van onze nieuwsbrief echt wel op het goede moment te komen. Laten we maar voluit toegeven dat de Belgische taalgrens in het verleden bij inhoudelijke uitwisseling voor velen onder ons soms een groter obstakel leek dan het hooggebergte of de Atlantische Oceaan. Vanuit Suggnomè hebben we met onze Waalse collega's al jarenlang zeer geregelde en altijd ook zeer joviale contacten. Van een echt systematische samenwerking mogen we echter niet spreken. Hierdoor is ook ons zicht op de ontwikkelingen in het zuiden van het land veeleer fragmentair. Waar dit in het verleden een aandachtspunt was, wordt het werken hieraan méér en méér prioriteit. Immers, als het (federale !!) beleid zich straks zal afvragen wat zoal onder dader-slachtofferbe-

middeling dient te worden verstaan, dan zal een verbrokkelde, onsaamenhangende figuur weinig indruk maken.

Toch hoort, in een herstelrechtelijk denken, geen pleidooi thuis voor een streven naar een homogeen, monolithisch bemiddelingsmodel. De te verwachten verschillen tussen de Vlaamse en Waalse ontwikkeling verdienen alle aandacht, niet om ze weg te werken, maar om ze respectvol uit te vergroten. Alleen op die manier kan, op inhoudelijk vlak, wederzijdse groei en creativiteit worden bevorderd. Op methodisch vlak kan deze aanpak naar buiten uit dan weer een goede demonstratie zijn van waar het in bemiddeling op aan komt.

We wensen u veel leesgenot. Tegelijk kijken we met nieuwsgierigheid uit naar de inhoud van de Samenspraak van 15 december, waarvan we hopen dat ze niet enkel de wederzijdse vertrouwdheid met onze Franstalige collega's zal bevorderen, doch tevens zal stimuleren tot een actievere samenwerking tussen magistraten, advocaten, hulpverleners en bemiddelaars werkzaam in diverse kaders en structuren aan beide zijden van de taalgrens. U bent dus méér dan van harte uitgenodigd. En laat u niet afschrikken door een mogelijk taalprobleem: we helpen mekaar en leren meteen ook op taalgebied weer iets bij.

Leo Van Garsse

DE BEMIDDELING DADER-SLACHTOFFER IN DE FRANSE GEMEENSCHAP

Op verzoek van de uitgevers van de Nieuwsbrief geef ik graag een overzicht van de bemiddeling dader-slachtoffer in het Franstalige deel van het land.

Vervolgens zal ik een poging doen uiteen te zetten, wat naar mijn bescheiden mening anders *lijkt* in Vlaanderen. Als besluit van deze korte tekst volgen enkele suggesties voor een mogelijke samenwerking tussen de Gemeenschappen. Deze heel beknopte bijdrage wil niet alleen informeren maar vooral een gedachte-uitwisseling op gang brengen.

1. Situatie in de Franse Gemeenschap : de opvangstructuren

Om te beginnen had ik het graag gehad over de zogenaamde projecten voor lokale bemiddeling die omgaan met situaties die door de politie zijn doorgegeven. Deze lokale projecten zijn in de Vlaamse steden ontstaan en hebben zich vervolgens uitgebreid naar Brusselse gemeenten waar ze vooral te maken kregen met een Franstalige populatie. Op basis van een omzendbrief van het Brusselse parket mogen de politiediensten bemiddeling suggereren voor feiten die anders zouden zijn geseponeerd. Het akkoord van het parket is uiteraard vereist.

In Waalse steden zoals Charleroi bestaan soortgelijke programma's in het kader van lokale bemiddelingsprojecten reeds enkele jaren. Die zogenaamde diensten voor buurtbemiddeling behandelen onder meer situaties die van de politie komen maar ze houden tegelijk vast aan een zekere onafhankelijkheid tegenover het gerecht. De projecten in Brussel leunen eerder aan bij een bemiddeling in sociale en burgerlijke zaken, zoals die in Charleroi is ontwikkeld: daar zou de aandacht

meer op een dieptecommunicatie tussen partijen liggen, terwijl het accent in Vlaanderen eerder op het herstel van de schade(1) zou liggen.

De voorstelling van de andere structuren zal gebeuren in functie van de variabele "dader". Op minderjarigen zijn andere beschikkingen van toepassing dan op meerderjarige daders.

A. De minderjarigen

De diensten belast met het uitwerken van opvoedkundige en filantropische prestaties (*services de prestations éducatives et philanthropiques – SPEP*), gesubsidieerd en erkend door de Franse Gemeenschap sinds 1985 (voor wat de oudsten betreft), behandelen de voorstellen tot bemiddeling. De hoofdplicht ernaar is *een educatief antwoord te vinden op de jeugddelinquentie via de organisatie van opvoedkundige of filantropische prestaties*.(2) De Franse Gemeenschap subsidieert in dit verband dertien diensten om opdrachten te vervullen die hen zijn toevertrouwd door de gerechtelijke overheden. Sinds 1988 beschikken alle Franstalige jeugdrechters over erkende diensten om artikel 37 §2 2° b van de wet van 8 april 1965 toe te passen.

Sommigen organiseren bemiddeling onder bescherming van de omzendbrief van 5 december 2001 (3) die als voorwerp heeft, diensten die zijn belast met het uitwerken van opvoedkundige of filantropische diensten, bemiddeling dader-slachtoffer (op verzoek van het parket of de rechtbank) op te nemen in de rechtvaardiging van de ontvangen subsidies. Dat betekent dus dat de Gemeenschap de door het parket, en uiteraard ook de rechter, toevertrouwde bemiddelingsopdrachten subsidieert, net als de prestaties die zijn toevertrouwd door de jeugdrechters. Deze *nieuwe pedagogische benadering* is niet aan elke prestatiedienst opgelegd. *Het initiatief moet van de betrokken dienst zelf uitgaan en moet het resultaat zijn van overleg tussen de dienst en de gerechtelijke overheid*.(4) Indien een dienst zich groe-

pen voelt dat soort opdrachten uit te voeren, zullen rechter en parket de betrokken partijen al dan niet bemiddeling kunnen voorstellen.

Niet alle door de Franse Gemeenschap erkende prestatiediensten zijn nu al bereid binnen dit kader te werken of zijn er nu al klaar voor. Een van de diensten die tegen deze praktijk was heeft op 2 januari 2001 trouwens een verzoek tot advies ingediend bij de Commissie voor de deontologie voor hulpverlening aan de jeugd en verwees daarbij naar een eerste ontwerp van die omzendbrief. De dienst verzette zich vooral tegen het werk op vraag van het parket.(5)

De omzendbrief legt tevens het proces zelf vast via een aantal regels die te maken hebben met het vrijwillige karakter van deze benadering en de juridische waarborgen die die diensten moeten respecteren.

In tabel nr. 1 (zie pagina 8) staan enkele gegevens over de diensten die aan bemiddeling doen. De meeste van die verenigingen hebben dus een entiteit opgericht die de bemiddeling van andere georganiseerde opdrachten onderscheidt. De subsidiëring van die verenigingen gebeurt over het algemeen via 6 voltijdse jobs en ze moeten jaarlijks 120 situaties (prestaties en/of bemiddeling) behandelen (over het algemeen zijn het er meer).

Sinds enkele jaren organiseert de federatie die de meeste prestatiediensten(6) groepeerd, ateliers waar de bemiddelaars uit die verschillende organisaties samenkomen om van gedachten te wisselen. Ze hebben het dan over institutionele vragen maar vooral over concrete situaties en moeilijkheden waarmee ze te maken krijgen. Het atelier werkt tevens aan een handleiding met daarin een beschrijving van de methodologische praktijken en keuzes van de teams.

B. De meerderjarigen

In deze tekst zullen we het niet hebben over de procedure voor de bemiddeling in strafza-

ken (artikel 216 ter wetboek van strafverordering). Het zou nochtans interessant zijn de bemiddelingspraktijken dader-slachtoffer te kunnen vergelijken. Die hebben zich (aanvankelijk) al naargelang de gerechtelijke arrondissementen op een heterogene manier ontwikkeld. Hoe ervaren partijen en gerechtelijke autoriteiten dit? Voelen de justitieassistenten die met die bemiddeling zijn belast zich (nog) bemiddelaar? Zal de afschaffing van de dienstverlening binnen dit juridische kader leiden tot een wijziging van de praktijken ten gunste van de bemiddeling zelf? Deze, en nog andere vragen zouden moeten worden behandeld.

De vzw *Médiate - Forum pour une Justice restaurative et pour la médiation* is de Franstalige vereniging die o.m. bemiddelingsprogramma's na vervolging en binnen de gevangismuren wil ontwikkelen.

Het nationale project (« bemiddeling na vervolging ») dat de FOD Justitie steunt met het equivalent van 4,5 voltijdse betrekkingen, loopt sinds 1998. In 4 gerechtelijke arrondissementen gebeurt dat continu, in andere punctueel (om beperkt te antwoorden op verzoeken).

Het project binnen de gevangismuren krijgt voor het derde opeenvolgende jaar als pilootproject een kleine subsidie van de Franse Gemeenschap. De communautaire overheid geeft daarmee blijk van een voorzichtige interesse in een materie die niet officieel staat ingeschreven in haar bevoegdheidspakket. Volgens haar zou een terugkerende financiële verbintenis pas kunnen worden aangeaan na voorafgaand overleg met de federale overheid.

Tabel nr. 2 (zie pagina 8) geeft enkele gegevens betreffende de activiteiten van de vzw *Médiate*.

De wil van de Franse Gemeenschap om een herstellend vooruitzicht en bemiddeling te ontwikkelen blijkt tevens uit de opdracht die is toevertrouwd aan een dienst voor sociale hulp aan gedetineerden⁽⁷⁾ om o.m. *de mogelijke interventiepijlers van de sector te bepalen op het gebied van bemiddeling*. Analyse van de binnen deze sector bestaande praktijken toont aan dat geen enkele de benaming "bemiddeling" in de strikte betekenis verdient. Het pilootproject voor schadeloosstelling van de vereniging uit Hoei benadert de benaming het dichtst.

Tenslotte moet ook het werk van een multi-institutionele denkgroep « Bemiddeling binnen het gevangismilieu » worden vermeld, die sinds juni 1999 onder de bescherming van de universiteit van Luik voor overleg samenkomt, om vooruitgang te boeken in vragen die dit type bemiddeling oproepen. Die gedachte-uitwisseling ging bijvoorbeeld over het opstellen van een ideaal praktisch schema van bemiddeling binnen de gevangismuren en over de toegang van de bemiddelaar tot het detentiedossier.

C. Besluit

De ontwikkeling van de structuren gaat samen met de uitbreiding van de "herstelcultuur" bij de professionelen. Al blijft de educatieve benadering naar minderjarigen toe en rehabilitatie naar volwassenen sterk aanwezig, toch krijgt die andere manier van denken en doen meer geloofwaardigheid door rekening te houden met de slachtofferdimensie.

2. Waargenomen verschillen in Vlaanderen

Om te beginnen gaat het wel degelijk om een *waarneming* van verschillen: we hebben helemaal niet de pretentie te beweren een voldoende objectief beeld van de situatie in het

noorden van het land te hebben, veel meer dan een impressie kunnen we dan ook niet op papier zetten. Tegelijk betreuren we (op een rituele wijze?) het gebrek aan communicatie en aan rechtstreekse uitwisseling van informatie tussen de professionelen van de twee Gemeenschappen. Sommigen (vooral in het noorden van het land) mogen daar al rouwig om zijn, Justitie blijft federaal en haar beslissingen zullen gevolgen hebben in het hele land.

Inzake herstelrecht lijkt de positie van de Vlaamse Gemeenschap meer uitgesproken. De Vlaamse Gemeenschap heeft in haar strategische plan voor steun aan gedetineerden het begrip herstel en herstellende acties opgenomen (op 08 december 2002).

De steun aan bemiddelingsprojecten zowel voor volwassenen als voor minderjarigen lijkt in Vlaanderen beter gecoördineerd. In de Franse Gemeenschap bestaat geen centrale structuur die is belast met de steun en de harmonisering van projecten inzake jeugd bijvoorbeeld.

Wetenschappelijk onderzoek over bemiddeling zelf lijkt vollediger in Vlaanderen.

De aanzienlijke wetenschappelijke investering van de universiteit van Leuven in dat domein helpt ongetwijfeld bij de verspreiding en uitstraling van bemiddeling en hersteljustitie in Vlaanderen. Ook al mogen de werkzaamheden van, onder andere, de universiteit van Luik niet worden onderschat, toch is er aan Franstalige kant geen gelijkaardige inzet vanwege een universiteit.

De bemiddelingspraktijken zelf lijken niet erg te verschillen. Zoals reeds gezegd lijken er zich wel verschillen voor te doen tussen Franstalige projecten uit Brussel en projecten in het noorden van het land. Inzake bemid-

deling na vervolging kan men zich afvragen of bemiddelingsakkoorden in Vlaanderen niet meer zijn onderworpen aan juridische vereisten (waarborg voor een grotere rechtszekerheid). Mocht dit inderdaad zo blijken, dan heeft dat misschien te maken met het gewicht dat de balie en de magistraten hebben binnen de lokale ondersteunende organen van de verschillende Vlaamse arrondissementen.

Men kan zich niettemin afvragen of er tussen de praktijken aan Franstalige en Nederlandstalige kant voldoende homogeniteit bestaat, die een onderzoek naar de verschillen tussen beide Gemeenschappen zou rechtvaardigen. Is het verschil tussen de in de Franse Gemeenschap bestaande projecten onderling niet groter dan het verschil tussen beide Gemeenschappen? Dit zou moeten worden onderzocht.

3. Perspectieven

We kunnen alvast een lijstje voorleggen met punten die op de agenda moeten staan tijdens het toekomstige overleg tussen professionelen uit beide Gemeenschappen en de beleidsmakers.

1. Minderjarigen

Eensgezindheid lijkt volgens mij te bestaan over de ontwikkeling van de bemiddeling, toch moet de plaats ervan binnen het wettelijke en reglementaire kader nog worden gedefinieerd. Sommigen zien het als een alternatief voor seponering of zelfs stopzetting van vervolging, terwijl anderen het opportuun achten bemiddeling in alle stadia van de procedure op te nemen, zonder er een alternatief van te maken. Welk soort diensten zou bemiddeling moeten organiseren? Een autonome dienst? Wat is de band met de dienstverlening? Is de homologatie van de bemiddelingsakkoorden door een gerechtelijke overheid wel noodza-

kelijk? (En zo ja, in alle stadia van de procedure?) Waarover moet een eventuele homologatie gaan?

2. Meerderjarigen

De toekomst van bemiddeling in zijn huidige vorm blijft onzeker: zullen nationale projecten zich kunnen blijven ontwikkelen? Hoe zijn ze afgestemd op de Justitiehuisen? Wie zal belast zijn met het subsidiëren van de bemiddeling in het gevangeniswezen?

De positie van het nieuwe kabinet van Justitie is nog niet bekend en de toekomst zal ook afhangen van het overleg tussen Gemeenschappen en Gewesten, in een materie die, vertrekende van een communicatie tussen personen, een rechtstreekse weerslag kan hebben op de gerechtelijke procedures.

Hoewel de praktijk op het terrein steeds meer voorstanders telt, is het antwoord van de politiek niet duidelijk. Professionelen uit beide Gemeenschappen zouden in dit verband overleg moeten plegen.

3. Algemeen

Zoals reeds gezegd roept bemiddeling vragen op over het verband tussen bemiddeling en de gerechtelijke instellingen.

Ook de vraag over de opleiding van bemiddelaars die in de verschillende sectoren werkzaam zijn moet aan bod komen. Moeten professionelen die bemiddeling leiden een specifieke opleiding volgen? Zo ja, de welke? Moet er geen deontologische code worden opgelegd? Is er plaats voor niet professionele bemiddelaars binnen het kader van de bemiddeling met een strafrechtelijk karakter? Zo ja, de welke?

Aanvankelijk was ik wat verrast door de vraag van de uitgevers van de Nieuwsbrief. Het is immers niet makkelijk een mening te geven over praktijken wanneer men weinig of

slecht is ingelicht over wat er ‘aan de andere kant’ gebeurt.

Vervolgens sprak het idee me wel aan en zag ik het als een mooie gelegenheid om de banden aan te halen. Ik kijk dan ook uit naar de tekst waarin onze noorderburen uiteenzetten hoe ze onze bemiddelingspraktijken inschatten.

Denis van Doosselaere
Lector aan de Ulg
Directeur van Arpège Vzw
Oktober 2003

(1) Onderzoek (dat in een eindfase zit) van de K.U.L en de U.L.B zou die elementen moeten bevestigen.

(2) Artikel 2 al. 1 van het besluit van de regering van de Franse Gemeenschap d.d. 15 maart 1999 houdende de bijzondere voorwaarden inzake goedkeuring en toekenning van subsidies voor de diensten van opvoedkundige of filantropische prestaties.

(3) Omzendbrief d.d. 5 december 2001 houdende de opdrachten van bemiddeling daderslachtoffer toevertrouwd aan de diensten van opvoedkundige of filantropische prestaties van mevrouw N. Maréchal, Minister van Hulpverlening aan de Jeugd.

(4) Artikel 1 van de omzendbrief

(5) Advies van 21 september 2001

(6) Femmo Vzw, rue Lambert-Le Bègue, 14 te 4000 Luik, femmo.asbl@infonie.be

(7) Vzw *Aide et Reclassement* uit Hoei

BEMIDDELING OP DE BREUKLIJN TUSSEN NOORD EN ZUID : ENKELE GREN SV ERKEN N IN GEN

De opkomst van bemiddeling

Overall in Europa en in andere delen van de Westerse wereld is de aandacht voor conflicten, geweld en criminaliteit de laatste jaren erg toegenomen. Dit wordt vooral zichtbaar in de plaats die deze thema's innemen op de politieke agenda, in de media en in de publieke opinie. Hiermee is ook de aanpak van criminaliteit sterk in de kijker komen te staan en de problemen waarmee justitie te kampen heeft.(1) De meeste strafrechtssystemen in Europa zijn reeds enkele eeuwen oud samen met de nu tanende natiestaten waarvan ze een belangrijke hoeksteen vormden, en hebben last van ouderdomsverschijnselen.(2) De technische middelen die hen ter beschikking staan, volgen niet de mogelijkheden van de private bedrijven en van bijvoorbeeld ook de georganiseerde misdaad. De juridische procedures zijn vaak verouderd. Er is een grote achterstand en vaak bieden de klassieke procedures weinig tevredenheid voor de betrokken partijen, en zeker voor de slachtoffers. In vele landen is het strafrechtelijk apparaat aan een inhaalbeweging toe.

Terzelfdertijd kennen alternatieve vormen van conflictaanpak een hoge vlucht. Een van de centrale vormen hiervan is 'bemiddeling'. Onder de benaming 'Restorative Justice' deed de bemiddeling tussen dader en slachtoffer zijn intrede als mogelijk alternatief voor of binnen de klassieke justitie, vooral in de Anglosaksische landen.(3) Maar ook in andere domeinen kent bemiddeling een snelle evolutie. De bemiddeling bij conflicten vinden we momenteel terug in de meest uiteenlopende maatschappelijke domeinen: de familie, de

school, arbeidssituaties en bedrijven, internationale bemiddeling en diplomatie, interculturele bemiddeling, bemiddeling bij milieuproblemen,... .

Bemiddeling en een samenleving in volle transformatie

In een lezing in Zwitserland verbond filosoof J. Duss von Werdt de opkomst van bemiddeling met de actuele maatschappelijke ontwikkelingen. "Nous vivons dans un période de l'effondrement des structures, d'un changement profond sur le globe, ce qui rend nécessaire des accommodements et des négociations comme fondement adéquat du droit sous la forme de la *médiation* justement pour prévenir au chaos et guérir les injustices." (4) Hij wees naar de cyclische terugkeer van bemiddeling in andere tijdsperiodes, waaronder de 6de eeuw voor Christus met Solon bij de Grieken. Het is wellicht geen toeval dat er overall in de Westerse wereld een snelle groei is van bemiddelingsprojecten en -opleidingen in diverse maatschappelijke domeinen. Het thema 'conflict' komt er steeds centraler te staan, en hierbij aansluitend wordt heil gezocht in diverse vormen van bemiddeling: de penale context, maar ook familiale bemiddeling, scheidingsbemiddeling, sociale bemiddeling, schoolbemiddeling, interculturele bemiddeling, bemiddeling bij oorlogsconflicten, arbeidsconflicten, ombudsdiensten, etc. De opkomst van bemiddeling is een teken aan de wand voor de huidige maatschappelijke ontwikkelingen, die J. Duss von Werdt omschreef als de afbraak van bestaande structuren en verbanden.

Oplossingen voor diverse maatschappelijke problemen worden niet langer opgelegd volgens de gekende paden van diverse regelgevende systemen en collectief aanvaarde reglementen. We komen in een werkelijkheid terecht waar de dagelijkse norm geconstrueerd wordt door voortdurende interacties tussen individuen en in groep.(5) Bemiddeling past hier

wonderwel in. Dit gebeurt als de traditionele structuren en kaders niet langer collectief gedragen worden, en traditionele samenlevingsverbanden desintegreren.

De overgang van het modernisme naar het laat- of postmodernisme in Europa betekent vooral een overgang van een Europa bestaande uit natiestaten die op een geïntegreerde manier sociale, economische, politieke en filosofische kaders schiepen voor het individu, naar een Europa dat in permanente constructie is door onderhandelende partijen. De mens was voorheen opgenomen in een gemeenschap en in gemeenschappelijke kaders die duidelijkheid en zekerheid boden van de wieg tot het graf, en die antwoorden gaven op zeer uiteenlopende vragen en verwachtingen.

De individuele vrijheid was een gedetermineerde vrijheid die geconditioneerd werd door alomvattende structuren. Deze zijn nu aan het afbrokkelen. Dit creëert nieuwe vrijheden en mogelijkheden. Van een voorgestructureerd bestaan komt het individu nu terecht in een werkelijkheid die dag aan dag geconstrueerd dient te worden door hem zelf en zijn omgeving. Stabiliteit is hier niet langer vanzelfsprekend.

Op die manier komt het individu vanuit eertijdse hiërarchische verhoudingen in steeds meer horizontale relaties terecht. Binnen de instituties heeft het individu inspraak en medezeggenschap verworven. Zijn vragen en eisen zijn het voorwerp van negotiëring en compromissen geworden. Partnerrelaties worden geconstrueerd doorheen het dagelijkse bestaan in permanente samenspraak. In de opvoeding hebben verticale gezagsrelaties sterk aan belang ingeboet ten voordele van dialoog en overleg.

Een dergelijk maatschappelijk klimaat is de ideale voedingsbodem voor 'bemiddeling', waar initiatieven, acties, voorstellen, uiteenlopende onderwerpen meer en meer het voorwerp vormen van onderhandeling. Bemidde-

ling moet leiden tot onderhandelde compromissen die de betrokken partijen tevreden moeten stellen.⁽⁶⁾ Bemiddeling is in die zin de uiting van een tijdsgeest. Het lijkt een sleutelwoord, dat vele deuren opent naar een positieve, constructieve manier van omgaan met conflicten. In veel gevallen is bemiddeling, meer dan een techniek, een nieuwe filosofie en de uitdrukking van (de behoefte aan) een nieuwe cultuur van pacificatie, geweldloze communicatie en een constructieve aanpak van conflicten. Wetenschappelijke theorievorming, brede en meer fundamentele filosofische reflecties hinken achterop bij deze snel ontwikkelende praktijkbeweging.

De ontdekking van twee werelden: Noord en Zuid

Bemiddeling is een fenomeen dat zich wereldwijd ontwikkelt. Zeker in de Europese context zijn er nauwelijks landen die achterblijven. Ook in Latijns Amerika, USA, Canada, Australië en Nieuw Zeeland kent bemiddeling een snelle uitbreiding. In vele andere delen van de wereld is bemiddeling in de brede zin van het woord nog verankerd met oude tradities (bv. 'palaberen' in de Afrikaanse culturen, cirkelgesprekken bij de Indianeculturen). Ze maakt nog deel uit van het dagelijks groepsgebeuren, ver weg van de institutionalisering die haar meer en meer te beurt valt in de Westerse en verwesterde samenlevingen. 'Bemiddeling' is er een bijna spontaan manier van omgaan met conflicten en problemen, zonder dat dit zo benoemd wordt. Het is een element van de informele cultuur, het dagelijkse menselijke samenleven, het dynamische antwoord op de inherent aan de menselijke relaties aanwezige spanningen in hun informele kaders. De geschiedenis van bemiddeling binnen Europa is er dus een van herontdekking van bemiddeling binnen institutionele kaders en als nieuwe professie.

Nochtans zijn er binnen Europa grote verschillen op het vlak van bemiddeling. Niet alle landen zijn even sterk gegrepen door bemiddeling. En er zijn grote verschillen tussen de uiteenlopende domeinen van bemiddeling (familiale, school-, sociale bemiddeling, bemiddeling in de penale context, buurtbemiddeling, arbeidsbemiddeling,...) tussen de verschillende landen wat betreft hun ontwikkeling, verspreiding, uitbouw, enz.. Het zou een interessante maar zeer omvangrijke studie zijn om deze verschillen tussen de Europese landen in kaart te brengen.

Toch is er een opvallende breuklijn wat betreft de benadering en uitbouw van bemiddeling in de penale context. Deze breuklijn tekent zich af tussen het vroegere 'Romaanse' en 'Germaanse' Europa. Deze lijn snijdt België en haar hoofdstad Brussel middendoor van West naar Oost, en verdeelt België in een Nederlandstalig noordelijk en Franstalig zuidelijk deel, met op deze grens nog enkele restanten van eeuwenoude bossen (zoals bv. het Zoniënwoud en het Meerdaalwoud,...). Aan deze beide zijden liggen culturen die in zekere zin fundamenteel verschillen, ondanks gemeenschappelijke Europese wortels. Dit is ook voelbaar op het vlak van bemiddeling.

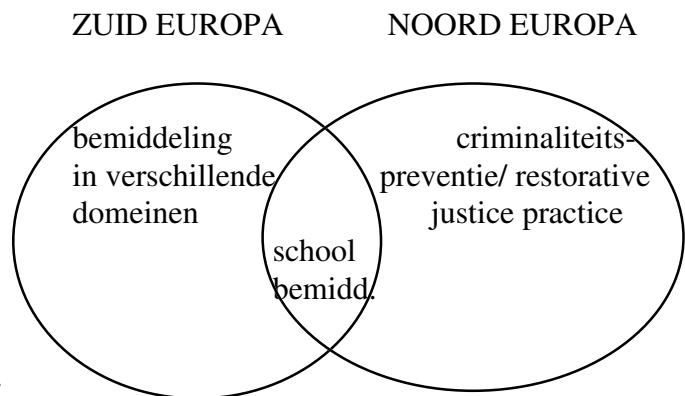
Enkele voorbeelden

In Noordelijk Europa is men tot bemiddeling gekomen via een brede reflectie over een andere justitie. De invalshoek was 'Restorative Justice'. Het zoeken naar alternatieven voor het falen van de klassieke justitie stonden hier centraal, de derde weg als antwoord op de in de voorbije eeuw geldende spanning tussen de rehabilitatieve benadering en de retributieve benadering. Bemiddeling werd daarbij beschouwd als een essentiële methodiek van een andere justitie. Het herstel van de positie van het slachtoffer, de responsabilisering van de dader en het herstel na de feiten vormen hierbij belangrijke elementen. Hierbij wordt

onderscheid gemaakt tussen de individualiserende dader-slachtofferbemiddeling en de op de bredere groep georiënteerde vormen van 'conferencing'.

Het bredere thema van 'bemiddeling' in alle andere maatschappelijke domeinen is in het Noordelijk deel van Europa echter veel minder in het maatschappelijk debat aanwezig. In verschillende landen van het noordelijke Europa komen slechts nu verschillende vormen van bemiddeling op. Schoolbemiddeling, bijvoorbeeld, wordt nu voor het eerst op de sporen gezet. De problemen van geweld, antisociaal gedrag, pesten in het onderwijs worden aangepakt vanuit de brede noemer 'preventie', en niet vanuit 'bemiddeling' zoals in veel Zuid Europese landen. 'Preventie' is hier de centrale invalshoek, en niet 'bemiddeling'. 'Bemiddeling' wordt beschouwd in het kader van preventie als een van de mogelijke middelen.

Schematisch ziet dit er als volgt uit.

Terwijl in het noorden het accent in het onderwijs op 'preventie' ligt, lijkt in het zuiden het accent veel meer op 'bemiddeling' in het algemeen te liggen. Daarnaast wordt in het noorden de school ontdekt als een uitbreiding van het domein van 'restorative (justice) practices' in de marge van 'restorative justice'. Voor delicten bij minderjarigen die zich afspeelden in de schoolcontext breidt men het in het kader van justitie ontwikkelde gedachte-

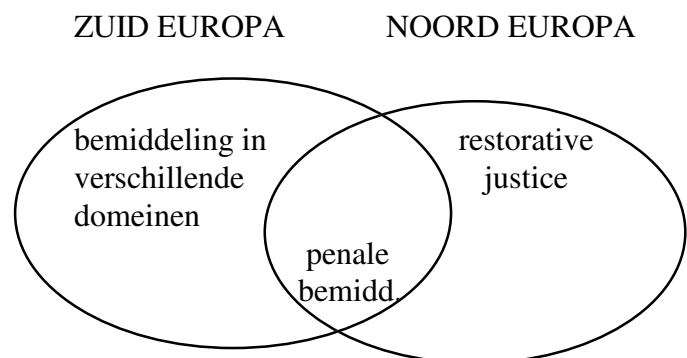
goed naar een context in de periferie van het justitiële domein. Merkwaardig genoeg lijkt het verband niet gelegd te worden met de traditie van schoolbemiddeling in het zuiden. Deze is ontstaan in de niet justitiële sfeer, maar ook ernstiger zaken kunnen er aan bod komen. Dit is reeds in de Belgische context terug te vinden. Zo heeft de Waalse Gemeenschap een decretale regeling (30 juni 1998, artikel 34: 'Il est créé un service de médiation scolaire chargé de prévenir la violence et le décrochage scolaire dans les établissements d'enseignement secondaire, prioritairement dans ceux qui sont visés à l'article 4') en een officiële dienst ('Service Médiation Scolaire Bruxelles-Wallonie') terwijl in Vlaanderen schoolbemiddeling nauwelijks bestaat, laat staan dat hiervoor wettelijke regelingen zouden getroffen zijn. Frankrijk heeft reeds een lange traditie van school-, buurt- en familiale bemiddeling waarvoor ook een legislatief kader bestaat, terwijl dit bijvoorbeeld in Vlaanderen veel marginaler en van recentere oorsprong is.

Veel duidelijker komen de verschillen tussen noord en zuid nog naar voor in het gevoerde *discours* rond bemiddeling, de maatschappelijke betekenis die er aan toegekend wordt. Bemiddeling is in Zuiden het sleutelbegrip voor de oplossing van problemen in verschillende maatschappelijke domeinen en instellingen: het gezin, de school, de buurt, de arbeidsomgeving, het milieu, de justitie. Bemiddeling is een brede noemer geworden die in verschillende levensdomeinen een oplossing moet bieden voor het omgaan met tegenstellingen en conflicten. Bemiddeling wordt hierbij niet alleen beleefd als een technische oplossing. Ze wordt gezien als een basis voor een nieuwe brede cultuur van positieve communicatie en vreedzame afhandeling van spanningen en conflicten. Het onderscheid tussen de verschillende domeinen wordt hier onderschikt ervaren aan de brede 'cultuur van bemiddeling'. Justitie, bijvoorbeeld, met zijn bemiddeling tussen dader en slachtoffer is daar dan een

domein van, dat relatief laat ontdekt is. Ieder domein heeft weliswaar zijn eigen kenmerken, problemen en eisen. Maar de verschillen zijn niet zo belangrijk dat er een breuk zou zijn met andere domeinen van bemiddeling.

De 'Restorative Justicebenadering' hoort niet zo tot het maatschappelijke discours in het Zuiden. Het blijft problematisch om een goede vertaling van dit begrip te vinden dat uiteindelijk een importproduct blijft, dat zich ontwikkeld heeft in heel andere cultuur-historische context. De groeiende aandacht ervan hoort thuis in de specifieke justitiële milieus, die leergierig naar het noorden kijken. Het debat rond een herstellende justitie is vooral in het Angelsaksische deel van de wereld gevoerd, en is pas later tot Zuidelijk Europa doorgedrongen.

Schematisch ziet dit er als volgt uit:

twee werelden ontmoeten elkaar

Op de doorsnee van de twee 'werelden' staat 'bemiddeling', zoals hierboven geïllustreerd in de twee schema's.

Op zoek naar een verklaring

Het verschil in deze benadering vonden we ook terug in het op 26-27 september georganiseerde internationaal symposium met als titel: '2ème Séminaire International Fran-

cophone sur la Justice Restauratrice et la Médiation', georganiseerd door het Institut Universitaire K. Boesch in Sion, Zwitserland. Een vergelijking tussen Noord en Zuid was een van de centrale thema's. Hoewel uiteindelijk het thema niet zo uitdrukkelijk werd behandeld in de verschillende lezingen en ateliers, vielen ook nu weer verschillen in de Latijnse met de Angelsaksische benadering te ontdekken, vooral in wat 'spontaan' gebeurde en bediscussieerd werd, uit wat 'tussen de lijnen' af te lezen viel. Hierbij viel enerzijds het gemak op waarmee men in plenaire lezingen en ateliers overging van dader-slachtofferbemiddeling naar aanverwante domeinen van bemiddeling – iets wat binnen de 'klassieke' restorative justitie-congressen en seminaries als eerder ongevoerd ervaren wordt – , en anderzijds de relatief beperkte aandacht van het normaal aanwezige discours op 'restorative justice'-conferenties in het noorden rond bv. de verhouding bemiddeling en het justitiële systeem, het rechtstheoretische vraagstuk van bemiddeling, de rechtsbeginselen en bemiddeling, de relatie straf versus bemiddeling. Voor de aanwezige noorderlingen was deze vaststelling enerzijds merkwaardig en anderzijds interessant, omdat dit leidde tot andere, soms onverwachte debatten.

Het spreekt vanzelf dat er, naast dit fundamenteel verschil tussen noord en zuid, ook nog grote onderlinge verschillen zijn tussen de verschillende Europese landen wat betreft de uitbouw van de verschillende domeinen van bemiddeling. Zo heeft Engeland bijvoorbeeld een goed uitgebouwd netwerk rond familiale bemiddeling, en kent bemiddeling in Nederland, als ander voorbeeld, een zeer korte bestaansgeschiedenis, die gekenmerkt wordt door een zeer snelle institutionalisering, formele promotie en strikte organisatie. In Noorwegen was de invloed van N. Christie onmiskenbaar aanwezig voor gemeente-

lijk georganiseerde bemiddelingsdiensten die ook buiten het louter strafrechtelijke gaan. De schematische voorstelling van de ontmoeting van Noord en Zuid in 'bemiddeling' halen we hier vooral aan om enkele vanzelfsprekendheden in vraag te stellen. Tussen Noord en Zuid Europa zijn grote verschillen als we over de ontwikkeling van 'bemiddeling' spreken. Het gaat vooral om een uiteenlopende achtergrond ondanks overlappende interesses. Nochtans staan we er zelden of nooit bij stil. De taalbarrière speelt hier een belangrijke rol. Maar de taal is ook een uiting van diepe cultuur-historische wortels. Een verklaring voor deze verschillen in de ontwikkeling van bemiddeling zou de 'cultuur van het woord' in het Zuiden kunnen zijn tegenover een Noordelijke meer productgerichte houding. In 'bemiddeling' staat de cultuur van het woord, het gesprek centraal. In het Noorden wijzen begrippen als 'preventie' of 'restorative justice' op een productieve aanpak van een probleem. Er zit in ieder geval veel stof in voor verder onderzoek en debat.

Johan Deklerck
K.U.L.

NOTEN

- (1) Depuydt, A., Deklerck, J., & Deboutte, G., *'Verbondenheid als antwoord op 'de-linkkwentie'? Preventie op nieuw spoor'*, Acco, Leuven, 2001.
- (2) Vervaele, J., *Rechtstaat en recht tot straffen: van klassiek rechtsindividualisme naar sociaal denken: een strafrechtsvergelijkend grondslagenonderzoek*, Antwerpen, Interuniversitaire reeks criminologie en strafwetenschappen, 1990.
- (3) De term 'restorative justice' is ontstaan uit

de praktijken van confrontatie tussen dader en slachtoffer binnen de bemiddelingsbeweging in Canada en Noord-Amerika. De publicatie van de Noor N. Christie, 'Conflicts as Property' *The British Journal of Criminology*, vol. 17, january 1977/1, 1-15), betekende een eerste belangrijke theoretisch-filosofische aanzet voor de verspreiding van bemiddelingsexperimenten in Canada, Noord-Amerika en de uitbouw van 'Municipal Mediation Boards' in Noorwegen zelf. Bij de verdere ontwikkelingen hadden vooral het wetenschappelijk werk van o.m. H. Zehr (*Changing Lenses: A new focus for criminal justice*, Scottdale, Herald Press, 1982, 1990) en later ook J. Braithwaite (*Crime, Shame and Reintegration*, Cambridge University Press, 1989), T. Marshall (*Alternatives to Criminal Courts*, Aldershot, Gower, 1985) en M. Umbreit (*Crime and Reconciliation: Creative Options for Victims and Offenders*, Nashville, TN: Abington Press, 1985) een belangrijke invloed.

(4) Duss von Werdt, J., *Médiation: société, éthique, philosophie*, onuitgegeven lezing, Master Européen en Médiation, 18/1/99 IUKB, Sion, Zwitserland.

(5) Z. Bauman stelt in dit verband dat de mens in deze postmoderne tijd meer en meer een moreel subject geworden is, niet langer ondergeschikt aan dwingende structuren:

'The ethical paradox of the postmodern condition is that it restores to agents the fullness of moral choice and responsibility while simultaneously depriving them the comfort of the universal guidance that modern self-confidence once promised. Ethical tasks of individuals grow while the socially produced resources to fulfill them shrink'. Bauman, Z., *Intimations of postmodernity*, Routledge, London/New York, 1992, p. xxxii.

(6) De Munck, J., Verhoeven, M. & Betten, A., *Les mutations du rapport à la norme: un changement dans la modernité?*, De Boeck, Brussel, 1997.

BRIEVEN UIT DE GEMEENTE OUDEN AARDE

Geachte heer Neys,

'Het kwaad' dat tijdens de Tweede Wereldoorlog opdook beschouwen we doorgaans als een zwarte bladzijde uit de menselijke geschiedenis. Eén die opgelegde lectuur is wanneer we plichtsgetrouw de lege plaatsen in de schoolbanken vullen. Nochtans drong het verhaal niet echt door tot het boek waarin ik eertijds de werkelijkheid onderbracht. De geschiedenis was immers doorgedaan, zo leerden de meesters, en de dingen leken in gesloten geleiding vorm te geven aan een kristallen paleis. Leefden we niet 'in de beste van alle mogelijke werelden', sterker nog, hadden de mensen die wereld niet eigenhandig gemaakt? Akkoord, de poging een volk op systematische wijze uit te roeien was een staaltje van bijzondere wansmaak en geenszins goed te praten, maar - laten we ernstig blijven - hoe lang was dat niet geleden? En had de mensheid sindsdien geen gouden bladzijden aan haar oeuvre toegevoegd, waardoor de zwarte verbleekten? Dankzij hoogstaande spijttechnologie verspreidden we bovendien deze nieuwe, prachtige literatuur op grote schaal, waardoor het paleis hiep hiep hoera mondiale proporties begon aan te nemen.

De neiging om de tong uit te steken naar dat kristallen bolwerk groeit reeds langer in mij. Maar onlangs begon ook de problematiek van de holocaust mij te boeien.

Zou het met de leeftijd te maken hebben? Uiteraard, de drang om zelf al eens een zorgvuldig geselecteerd publiek vakkundig van de aardbodem te vegen wordt er met de jaren niet kleiner op. Maar dat verklaart geenszins de groeiende interesse. Zijn het misschien de volkerenmoorden die zich in onze tijd hebben voorgedaan, alsook de 'wending naar rechts' die gans Europa in haar ban lijkt te hebben?

Wellicht, elkeen moet met zichzelf in het reine komen wanneer een illegale arbeider aanbiedt de voorruit van de wagen schoon te maken. Maar zelf geloof ik nog het meest dat de nood om onze tijd en samenleving te begrijpen de grote onruststoker is die de drang naar kennis prikkelt. Om onze tijd te kunnen begrijpen moeten we nu eenmaal de geschiedenis induiken.

En wat blijkt? Dat die Tweede Wereldoorlog nog maar net achter ons ligt. Wat zijn immers zestig jaar in de ontwikkeling van het aardse leven? Ik besef het terdege: met dit geschiedkundig opwarmertje overweldig ik u geenszins. Dat de mensen nog niet gekropen zijn uit de hoek waar de klappen vielen, is een opmerking die al beter op haar plaats is. De joodse kwestie is geenszins opgelost en de conflicten die hieruit voortvloeiden hebben enkel een andere jas aangetrokken. In Israël hullen ze zich in een opgelapt soldatenuiform; dichterbij huis in kledij van modieuzere snit, hetgeen nader onderzoek vergt. 'Er is veel leed in de wereld, je moet er alleen oog voor hebben', zo hield de Nederlandse schrijver Simon Carmiggelt ons immers voor. Hij kon zelf een hartig woordje meepraten over de oorlog want die had hem zijn bloedbroeder gekost. Een andere Nederlandse schrijver, Ischa Meijer, leert hoe we meer te weten kunnen komen over de wijze waarop onze samenleving zich tot de aangehaalde problematiek verhoudt. Want ook slachtoffers zijn maar mensen en planten zich soms voort. Ischa Meijer is hiervan het 'sprekende voorbeeld'. Het is trouwens een waar genot wanneer de Dikke Man begint te knallen, ik kan hem van ganser harte aanbevelen. Maar ook in wat men de 'serieuze journalistiek' pleegt te noemen, heeft Ischa Meijer de koe bij de horens gegrepen. In één van zijn interviews liet hij opmerken dat degenen die het spook van de oorlog hadden zien rondwaren, getroffen werden door het pijnlijk inzicht dat de menselijke beschaving een

dun laagje vernis is. Dit leidde tot een fundamenteel wantrouwen, zowel ten aanzien van de samenleving als ten aanzien van het 'wezen der mensen'. Hetgeen onze volkschrijver Louis Paul Boon ertoe bewoog te verklaren dat hij enkel nog wou schrijven en schilderen.

Ik begon beter te begrijpen hoe we in onze tijd conflicten benaderen: bij democratische problemen hebben we steeds een ijkmaat op zak, met name de oorlogservaring. 'Nooit meer fascisme', zo luidt het immers. Sociale en economische problemen mogen niet op deze barbaarse wijze aangepakt worden. Het blijft vaak een weifelend tasten, dat wel, want het fundamentele wantrouwen richten we ook op de eigen persoon. Wat mag er nu precies niet meer gebeuren, zo vragen we ons af? De Tweede Wereldoorlog en haar oorzaken onderwerpen we aan een voortdurend historisch onderzoek. En zo hoort het. Wanneer we in staat zullen zijn in te zien wat zich enkele decennia geleden heeft afgespeeld, zullen we onszelf beter begrijpen. Een volledig begrip moet wellicht uitgesloten worden, maar uit de zoektocht kunnen inzichten als rijpe vruchten uit de boom vallen. Op die wijze kan 'het kwaad' in iets 'goed' veranderen. Dat is mi s-schien wel het enige mogelijke herstel en de meest gepaste wijze waarmee we als samenleving op de daden van de boosdoeners van weleer kunnen reageren, zo verwoordde u het, mijnheer Neys, bijzonder treffend in uw inleidend artikel: "*Voor vergelding in de zin van herstel is dus veel meer nodig dan hun bestraffing, namelijk rehabilitatie van en hulp aan de slachtoffers en hun nabestaanden, én heroriëntering of zelfs herinrichting van de samenleving die ruimte schiep voor hun daden*".

De vraag luidt dan ook: hebben we als samenleving conclusies getrokken uit de oorlogservaring? Ikzelf sta trouwens te popelen om de ontgonnen ideeën toe te passen op de huidige strafrechtelijke problemen.

Een kleine groep van een twintigtal personen boog zich tijdens de voorbije samenspraak over deze vraag. Ik was het met hen eens dat het een uitstekend idee was om de video van het proces Eichmann uit de kast te halen en er het stof af te blazen. De documentaire verschaft ons immers concrete feiten die we kunnen interpreteren. Geenszins een kwestie die in een handomdraai gebeurd is, zo bleek achteraf.

De voorstelling van de sprekers vond ik op zich al boeiend. Het was bijzonder amusant én leerrijk toen u, mijnheer Neys, uiteenzette hoe u in 1969 moest worstelen om het thema 'de mens als pleger van genocide' te laten aanvaarden als thesisonderwerp in de criminologie. U nam ons mee naar de tijd toen de dieren nog spraken: binnen de universiteit van Leuven bleek men meer geïnteresseerd in het meten van de schedels van (potentiële) criminelen dan in het raadsel van de volkerenmoord. Hoever zijn we in de 'criminologische wetenschap' niet gevorderd, schoot me door het hoofd, maar eensklaps besefte ik dat het eerder iets zegt over de neiging om populaire thema's te omarmen dan over onze kritische criminologische ingesteldheid. Daar wou ik al eens verder over doorbomen, maar de samenspraak ging haar logische gang. Uiteindelijk had men het thema dan toch aanvaard, doch niet alvorens u moedwillig een resem absurde onderwerpen had aangedragen, zoals: 'de invloed van sigaretten op seksuele delinquenten'.

Goed, zo overdacht ik, de genocide had u duidelijk te pakken en uw eigengereidheid pleitte voor de authenticiteit van uw benadering, maar de weerstand om er na al die jaren een artikel over te schrijven, dat wou toch wel wat zeggen. U was niet uit dat labirint geraakt, zo concludeerde ik, niettegenstaande uw ideeën erover meer dan kwalitatief te noemen zijn. De andere spreker, de heer Remy Peeters, deelde mijn mening over uw artikel en kwam naar aanleiding van zijn begeistereerde voorstelling van Hannah Arendt, dé politieke filosofe van de twintigste eeuw, bij hetzelfde probleem uit. Hij getuigde over zijn vergeefse pogingen om het ideeëngoed

van Arendt ingang te doen vinden in de 'gangbare wetenschappelijke kringen'. Wat houdt ons toch weg van inzicht in deze problematiek, zo vroeg ik me af.

Arendt had het lef om ten tijde van het proces Eichmann het aandeel van de joden zelf niet te schuwen. Maar verguizing was haar lot, zoals dat wel vaker het geval is bij mensen die pogen de dingen te zeggen zoals ze zijn. De aandacht die haar vandaag de dag meer en meer te beurt valt, mildert gelukkig een beetje de pijn. Want van Arendt kunnen we een pak leren, zo stelde Peeters terecht. Haar studie over totalitaire regimes, waarbij ze als eerste het nazisme en stalinisme met elkaar in verband bracht, is hoogst actueel. Ze kwam tot de conclusie dat het totalitarisme iets nieuws was in de menselijke geschiedenis. Maar wat maakte dat zoiets kon gebeuren? Deze vraag heeft Arendt nooit losgelaten en in haar verslag van het proces Eichmann (dat ze in opdracht van het tijdschrift 'The New Yorker' om den brode schreef) liet ze een licht schijnen over de zaak. Ze deelde met Harry Mulisch de mening dat Eichmann niet de baarlijke duivel was waarvoor men hem versleet. Door dit zondebokmechanisme werd de aandacht afgeleid van het werkelijke probleem, namelijk dat het onbeschrijfbaar lijden van de holocaust voortvloeide uit het normale, het banale en dat het precies de 'normale mens' was die we moeten wantrouwen.

De neiging om Eichmann als niet-menselijk, als monster te bestempelen is te begrijpen wanneer we inzien dat het deels aan onze psychologische en criminologische categorieën ligt, die niet meer toereikend zijn om soortgelijke problemen te verklaren. Dit noopt ons ertoe verder na te denken over het probleem en inzichten te vertalen naar de wetenschappelijke wereld, met name naar het politieke, psychologische, criminologische, sociologische en juridische discours. Maar ligt er geen valstrik uitgespannen? Houden we niet kost wat kost ons theoretisch referentiekader vast omdat we anders in de chaos terechtkomen? En is onze orde, die we graag met de wer-

kelijkheid identificeren, niet precies het obstakel bij uitstek dat ons blind maakt voor het zondebokmechanisme? Wie de maagden van K3 het hart zou willen uitsnijden om het onheil in de samenleving te bezweren, zou een volksopstand veroorzaken. En ook de wrede mensenoffers van lang lang geleden doen ons kokhalzen. Maar Eichmann en Dutroux dat zijn toch geen zondebokken, die moeten toch gewoon dood? Hoe kunnen we verklaren dat de maatschappelijke structuren, in wiens pels we ons behaaglijk nestelen, de ruimte creëren waar zulke 'monsters', ogenschijnlijk op eigen kracht en al dan niet na uitverkoop van de ziel, kunnen verschijnen? Ik val in herhaling, ik besef het, maar hoe geniaal is een samenleving niet die het eigen aandeel in de criminaliteit verdringt en delinquenten - die weldegelijk een deel van de schuld dragen - met een strafvonnis inwrijft en de gevangenis inzendt? Maar die genialiteit is wellicht niets anders dan de verblindende kracht van het zondebokmechanisme die een ganse samenleving in haar macht kan houden.

Nadat we de bekljvende film bekeken hadden, ontspon zich een interessante discussie. Rake dingen werden gezegd. Wijze dingen bovendien. Over de wereldvervreemding, het recht op een eerlijk proces in hoofde van zogenaamde demonen, het instrumentalisme in het recht en de dialoog met zichzelf als geweten. Over het feit dat het beter is om in onenigheid te leven met de hele wereld dan met zichzelf. Over het appèl om met elkaar te spreken zoals men met zichzelf spreekt. Over de moeilijkheid om zich vandaag de dag te verzetten tegen de disciplinerende mechanismen die tot conformisme dwingen, want 'wat hadden wij gedaan als we Eichmann waren', zo luidde de opgave van het huiswerk dat eenieder meekreeg.

Geachte heer Neys, u zult mij ervan verdenken dat ik uit plaatsgebrek de zaken niet uitwerk. Wie weet bestempelt u mij zelfs als lui, ik spreek u niet tegen. Maar ik zou me op uw stilzwijgen tijdens de samenspraak willen concentreren. Hoe is het mogelijk, zo vroeg ik me af,

dat iemand die zo'n schitterend artikel geschreven heeft en zo in de weer is geweest met de specifieke problematiek, niet de troepen ment, hen niet geselt met woorden die levenslange littekens nalaten? God weet dat ik het doe als ik enigszins de kans krijg en anders creëer ik die gelegenheid wel zelf. En ik ben een pak minder beslagen. Wat is toch die drang om te moeten verschijnen, de dingen te benoemen en liefst nog te sturen ook? De wil tot macht, ongetwijfeld, maar waarom? En het inzicht trof me dat de meeste woorden slechts druppels zijn. Druppels zweet (ter bezwering van de angst), tranen (wie lijdt er zoals ik?), urine (die hele handel wordt veel te weinig afgezeikt), liefdesvocht (er moet toch ergens een prachtvrouw zijn die door de knieën gaat),... Kortom, druppels die ons gestalte moeten geven zodat we er kunnen zijn. En ik bekeek opnieuw uw tekst en werd getroffen door de bescheidenheid, het tastend zoeken én de kwaliteit die dat met zich meebracht. De woorden van mijn huidige Meester troffen mij dan ook als pijlen, geachte heer Neys, ik wens ze aan u op te dragen:

“Plus d'un, comme moi sans doute, écrivent pour n'avoir plus de visage. Ne me demandez pas qui je suis et ne me dites pas de rester le même: c'est une morale d'état-civil; elle régit nos papiers. Qu'elle nous laisse libres quand il s'agit d'écrire”.

Ik vermoed dat u in uw schrijven iets soortgelijks nastreefde, een aanwezigheid maar dan zonder 'het zondige vlees'. Wat die aanwezigheid dan wel is, daar moet u wellicht, net als ik, het antwoord op schuldig blijven, doch dat stoort me niet, ik hoop enkel nog meer teksten van uw hand te mogen lezen. Ik groet u oprecht, uw

Frediker Bullens

GOED OM W ETEN

W etsvoorstellen inzake bemiddeling' ingediend bij de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers

In de loop van de voorbije maanden werden een aantal wetsvoorstellen inzake bemiddeling ingediend bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Of deze voorstellen het debat inzake het uittekenen van een wettelijk kader voor de bemiddeling kunnen stimuleren zal de komende maanden moeten blijken. Inhoudelijk lijken de voorstellen ons, mede omwille van de grote verschillen in uitgangspunten, finaliteit en reikwijdte, voldoende discussiestof te leveren met het oog op de fundamentele keuzes die dienen gemaakt. Hopelijk laat men zich bij deze werkzaamheden ook inspireren door de ervaringen uit de bemiddelingspraktijk en het denkwerk dat in dit verband reeds werd geleverd binnen ondermeer de commissie "Holsters" en de werkgroep "herstelbemiddeling" op niveau van de Federale Overheidsdienst Justitie.

Wetsvoorstel' betreffende de erkenning van bepaalde verenigingen zonder winstoogmerk die bemiddelend optreden tussen dader en slachtoffer, met het oog op herstel van schade' ingediend op 5 september 2003 door de heer Jean-Pierre Malmendier (MR)

Dit voorstel creëert de mogelijkheid voor de minister van Justitie om in elk gerechtelijk arrondissement één of meerdere verenigingen te erkennen die de bemiddeling tussen dader en slachtoffer organiseren. De vereniging dient de rechtsvorm te hebben van een vereniging zonder winstoogmerk met als statutaire doelstelling 'de organisatie van een door neutrale derde bewerkstelligde en bevorderde vrijwillige en ver-

trouwelijke communicatie tussen de dader en het slachtoffer van een misdrijf en de derden die er eventueel bij betrokken zijn, met het oog op herstel van de schade en van de verstoorde relatie tussen de dader, het slachtoffer en de maatschappij'.

Aan de basis van dit wetsvoorstel ligt de overweging dat het duidelijk is dat 'de rechtsvordering, hoewel ze een hoofdbestanddeel is van het proces dat de maatschappelijke norm moet herstellen, op zich niet volstaat om de gestoorde perceptie van de hoofdbetrokkenen bij zware misdrijven te herstellen' en het steeds meer nodig blijkt om, 'los van de rechtsvordering, opnieuw een relationeel weefsel tussen dader en slachtoffer van het misdrijf tot stand te brengen en iedereen de mogelijkheid te geven om de eigen psychologische kracht aan te wenden in een poging om het conflict of bepaalde aspecten ervan op een menselijke manier te benaderen.' Via de bemiddeling wil men tegemoetkomen 'zowel aan de materiële als de emotionele verwachtingen van het slachtoffer'. Aan de dader wil men zodoende de mogelijkheid bieden 'zich in de ogen van het slachtoffer te rehabiliteren'.

Wetsvoorstel 'tot wijziging van het Wetboek van strafvordering om de rechter in strafzaken de mogelijkheid te bieden de partijen voor te stellen het dossier naar een ambtenaar van de Dienst Justitiehuisen te verwijzen' ingediend op 30 september 2003 door mevrouw Corinne De Permentier (MR), mevrouw Pierette Cahay-André (MR) en de heer Alain Courtois (MR).

Dit voorstel betreft feiten die van die aard zijn dat zij aanleiding kunnen geven tot een politiestraf of een correctionele straf. Bepaalde misdrijven worden uitgesloten zoals ondermeer misdaden m.b.t. het nemen van gijzelaars; bepaalde zedenmisdrijven, bepaalde misdrijven gepleegd op minderjarigen of met de hulp van minderjarigen (prostitutie, openbare zedenschennis) en doodslag. Met dit voorstel krijgt de rechtbank, zetelend in eerste aanleg, de mogelijkheid op basis van de dossiergegevens de zaak

te verwijzen naar een ambtenaar van de Dienst Justitiehuisen die partijen, gezamenlijk of afzonderlijk, uitnodigt tot een of meerdere gesprekken. Voorwaarde is dat de beklaagde de feiten toegeeft en niet in een toestand van wettelijke herhaling verkeert. Via de gesprekken dient de ambtenaar van de Dienst Justitiehuisen zicht te krijgen op de *'wil van beklaagde zich te beteren en de door het misdrijf berokkende schade te vergoeden of te herstellen'* en op *'de opmerkingen van de burgerlijke partij over de vergoeding of het herstel van de door het misdrijf berokkende schade zowel wat de materiële als wat de psychologische aspecten betreft.'*

De rechtbank bepaalt de termijn (min. één maand, max. drie maanden) binnen dewelke betrokken ambtenaar een verslag dient te bezorgen. Dit verslag dient minstens volgende punten te bevatten: de aanwezigheid van de beklaagde en eventueel van de burgerlijke partij, de verklaringen van beide partijen, de wil van beklaagde om zich te beteren en om de door het misdrijf berokkende schade te herstellen, desgevallend de oplossing die werd bereikt m.b.t. de vergoeding of het herstel van de schade en tenslotte de moeilijkheden die zich bij de gesprekken hebben voorgedaan. De gegevens uit het verslag zullen medebepalend zijn bij de vaststelling van de straf of de maatregel en desgevallend ook bij de uitspraak betreffende de schadevergoeding. Indien uit het verslag blijkt *'dat de beklaagde niet betreurt dat hij het slachtoffer schade heeft berokkend, spreekt de rechter een strengere straf uit.'*

Aan de basis van dit voorstel ligt enerzijds de overweging dat dergelijke gesprekken van belang kunnen zijn voor de slachtoffers en een gunstig psychologisch effect kunnen hebben. Tevens biedt dit de mogelijkheid de dader verantwoordelijkheidsbesef bij te brengen. Anderzijds moet de op die manier verkregen informatie de rechter in de mogelijkheid stellen beter te oordelen of de betrokken pleger van het misdrijf de hem ten laste gelegde feiten betreurt en of hij de wil te kennen geeft om de

door het misdrijf veroorzaakte schade te herstellen.

Wetsvoorstel 'tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek in verband met de bemiddeling' ingediend op 23 oktober 2003 door de heer Richard Fournaux, de heer Melchior Wathelet en mevrouw Joëlle Milquet (cdH), de heer Thierry Giet (PS) en de heer Tony Van Parys (CD&V)

Dit voorstel beoogt, voor partijen betrokken bij een conflict, de mogelijkheid te creëren de keuze te maken om via een bemiddelingsprocedure tot een oplossing te komen. Men gaat hierbij uit van de overweging dat bemiddeling op diverse aangelegenheden van toepassing is. Zodoende dienen de algemene beginselen ervan voldoende ruim omschreven te worden zodat ze op diverse soorten van conflicten kan worden toegepast. Hiertoe wordt voorgesteld een zevende deel toe te voegen in het Gerechtelijk Wetboek inzake "bemiddeling". De vrije keuze van partijen om gebruik te maken van de bemiddeling, de vertrouwelijkheid van het proces en de neutraliteit van de bemiddelaar worden als belangrijke werkingsprincipes vooropgesteld. De bemiddelaar is gehouden tot bewaring van het beroepsgeheim overeenkomstig artikel 458 van het Strafwetboek. Een onderscheid wordt gemaakt tussen de vrijwillige bemiddeling die geïnitieerd wordt door de partijen en de gerechtelijke bemiddeling die geïnitieerd wordt door de rechter op verzoek van de partijen of op eigen initiatief maar met instemming van de partijen. Komt men in het kader van een vrijwillige bemiddeling tot een bemiddelingsakkoord dan wordt dit voorgelegd aan de bevoegde rechter voor optekening in een proces-verbaal van verzoening. Wordt het bemiddelingsakkoord mee ondertekend door een bemiddelaar-advocaat dan kan die op verzoek van de partijen bij de bevoegde rechter om homologatie ervan verzoeken. Komt men in het kader van een gerechtelijke bemiddeling tot een akkoord dan kunnen zij de bevoegde rechter verzoeken het akkoord te homologeren.

Inzake de figuur van de bemiddelaar wordt bepaald dat ieder die bekwaam is een overeenkomst aan te gaan bemiddelaar kan zijn. Wel worden een aantal voorwaarden bepaald inzake een blanco strafregister, de opgedane ervaring en genoten opleiding en de waarborgen inzake onafhankelijkheid en onpartijdigheid.

Voorafgaand aan de bemiddeling wordt door partijen en bemiddelaar een bemiddelingsprotocol opgemaakt en ondertekend waarin ondermeer de principes van vrijwilligheid en vertrouwelijkheid worden opgenomen, een beknopt overzicht van het geschil alsook de naam en woonplaats van de partijen, hun respectieve raadslieden en de bemiddelaar.

Voor meer info m.b.t. deze wetsvoorstellen kunt u terecht op de website van de Kamer: www.dekamer.be

Marianne Regelbrugge

Slachtofferbeweging reflecteert over herstelrecht:

De implicaties van het Kaderbesluit van de Europese Unie van 15 maart 2001

In het voorjaar van 2001 keurde de Raad van de Europese Unie een besluit goed inzake de verbetering van de positie van het slachtoffer binnen de strafrechtelijke procedure. Rest nu de vraag op welke wijze de diverse artikels van deze overeenkomst tijdens de komende jaren door de Europese regeringen in praktijk zullen worden omgezet.

De bekommernis lag aan de basis van het opzetten door de mensen van APAV, een Portugese koepelorganisatie voor slachtofferhulp, van een tweedaags internationaal seminarie. Men wilde hiermee uitdrukkelijk bijdragen tot de bescher-

ming en promotie van de rechten van de slachtoffers in Europa. Dit ‘‘Dikê-seminar’’ ging door te Lissabon op 11 en 12 september. Er waren zo’n 150 aanwezigen uit diverse landen, de grote meerderheid uit de sector van slachtofferhulp. In hun opzet legden de organisatoren stevige accenten op de meest vernieuwende, en hierdoor soms ook controversiële aspecten uit dit kaderbesluit. Zo werd in vele inleidingen ruime aandacht besteed aan het artikel 10 waarin de Europese lidstaten zich verbinden tot promotie van dader-slachtofferbemiddeling en zich verplichten te garanderen dat elke overeenkomst tussen partijen in rekening zal worden genomen.

Al was er bij de aanwezigen hier en daar wel wat aarzeling of weerstand te bespeuren, het dominante signaal inzake bemiddeling ging van positief-nieuwsgierig tot voorzichtig-enthousiast. Diverse sprekers verduidelijkten dat de actieve betrokkenheid bij de procesgang en een inbreng van het slachtoffer in de communicatie met de dader een grote meerwaarde kan bieden bij de verwerking van de feiten, en in de feiten vaak méér bijdraagt tot herstel dan een klassiek gerechtelijk vonnis.

Deze stelling werd in een aantal tussenkomsten wel wat gerelativeerd en met voorwaarden omkleed, waaronder een absolute afwezigheid van druk of dwang, een aandacht voor timing van het aanbod in het lopende verwerkingsproces én de garantie voor het slachtoffer dat in de uiteindelijke besluitvorming de door hem/haar geformuleerde bekommernissen ook gehoord zouden blijken.

Onze Duitse collega Gerd Delattre van het TOA-Serviceburo gaf toe dat in de opleiding van bemiddelaars doorgaans volstrekt te weinig aandacht gaat naar de belangen van de slachtoffers en dat de bemiddelingspraktijk, ondanks alle retoriek, dikwijls zeer dadergericht blijft.

De Nederlandse prof. Marc Groenhuijsen, ondervoorzitter van het Europees Forum voor Slachtofferhulp, lokte veel discussie uit met zijn stelling dat verklaringen van de dader tijdens de bemiddeling inzake schuld en verantwoordelijkheid ook naar de strafrechter toe van onherroe-

pelijke betekenis zouden (moeten) zijn. Toch bleek ook hij gewonnen voor een verdere promotie van een herstelgerichte benadering van criminaliteit. Hij kondigde terzake vanwege het Europees Forum voor Slachtofferhulp trouwens een resolutie aan.

Als voorzitter van het European Forum for Victim-Offendermediation and Restorative Justice deed Ivo Aertsen aan de collega's van slachtofferhulp het concrete voorstel tot het oprichten van een gezamenlijke 'task force' om de wederzijdse bekommernissen onderling uit te klaren en om te zetten in concrete acties op het terrein.

Dit seminarie was een bemoedigende episode in het verhaal van hoe aanvankelijke weerstand tegen een communicatief aanbod aan slachtoffers zich stilaan wijzigt tot het begin van een voorzichtige romance met de bemiddelingsidee. Misschien wordt het ooit nog een voldragen relatie waaruit vernieuwende nazaten kunnen ontspruiten!

Leo Van Garsse

N i e u w s v a n h e t E u r o p e e s F o r u m

Op 13 september 2003 vond in Lissabon de inmiddels vierde jaarlijkse Algemene Vergadering van het Europees Forum plaats. Hier kwamen, naast steeds weerkerende items zoals het goedkeuren van de jaarrekening en van het budget, onder andere volgende punten aan bod:

- Het Informatie Comité kon naar buiten komen met een mooie verwezenlijking: voor 17 landen werd een uitgebreide update over de stand van zaken betreffende het herstelrecht verzameld. Deze teksten worden gebundeld en zullen in 2004 gepubliceerd worden door het Europees Forum.
- Er werd bekend gemaakt dat er besloten was om met het European Forum for Victim Services een gezamenlijke werkgroep op te zet-

ten. De bedoeling hiervan is om een gesprek aan te gaan over zaken van gemeenschappelijk belang.

- De volgende conferentie van het Europees Forum is gepland voor 14-16 oktober 2004 in Budapest (Hongarije).
- Het Europees Forum krijgt financiering van de Europese Commissie om vier seminaries te organiseren. Twee seminaries hebben tot doel om training modules te ontwerpen die rechters en procureurs een inleiding geven in het herstelrecht. In de andere twee seminaries zullen nationale of lokale trainingsmodellen van bemiddelingsdiensten vergeleken worden om te komen tot aanbevelingen rond het trainen van bemiddelaars.
- Het Europees Forum krijgt financiering van de Raad van Europa om een beleidsgericht vademecum te schrijven over het implementeren van herstelrecht. Dit vademecum zal volgend jaar in het Engels en het Frans verschijnen.

Net na de Algemene Vergadering, op 15 en 16 september, kwamen de drie werkgroepen (beleidsgericht, theoretisch en evaluatief onderzoek) van de COST-actie rond onderzoek over herstelrecht voor het eerst samen. Zo'n 25 mensen van verschillende nationaliteiten namen hieraan deel. In de werkgroepen werden eerste resultaten besproken en werd de agenda voor het komende jaar vastgesteld.

Tenslotte wat nieuws 'heet van de naald': het Forum zal de volgende twee jaar financiering krijgen van de Europese Commissie voor een tweede project. Het betreft hier het introduceren van dader-slachtofferbemiddeling in Oost- en Centraal-Europa. Dit project zal hoofdzakelijk de specifieke context van deze landen, en de implicaties hiervan voor het implementeren van bemiddeling, onderzoeken. Op basis van de ervaring in landen waar reeds langer bemiddeling bestaat zal gezocht worden naar manieren om deze knelpunten te overkomen.

Jolien Willemsens

De Vlaamse gemeenschap stimuleert de herstelgerichte afhandelingen van delicten gepleegd door minderjarigen

Met deze titel lanceerde het kabinet Byttebier een persconferentie rond het thema van de herstelgerichte afhandelingen die doorging op de OSBJ op 6 november ll. Verschillende kranten publiceerden een artikel en op radio 1 was er een reportage te horen in het programma: de wandelingen. Het mag gezegd dat de Vlaamse Gemeenschap sterk aan de kar trekt voor een meer op herstelgerichte Justitie. Tevens liep in de periode eind oktober- begin november een media-campagne omtrent de herstelgerichte afhandelingen. De bedoeling was om het brede publiek op de hoogte te brengen van het bestaan van deze vormen van reageren op jeugddelinquentie, waarbij de kernboodschap was: *“Vlaanderen doet jongeren hun verantwoordelijkheid opnemen”*. Zowel via spotjes op de regionale zenders als via de geschreven pers werden de herstelbemiddeling, de gemeenschapsdienst en de leerprojecten gepromoot. Geïnteresseerden kunnen de spotjes nog steeds bekijken via de website www.vlaanderen.be onder de rubriek ‘tot uw dienst’.

Naast een sensibilisatie van het brede publiek wees mevrouw Byttebier tijdens de persconferentie op het belang om ook jeugdrechters en parketmagistraten te blijven stimuleren om jongeren door te verwijzen naar de herstelgerichte afhandelingen. Ze beloofde ook om bij de federale overheid te blijven aandringen op een wettelijk kader voor deze reactie op jeugddelinquentie.

De Vlaamse gemeenschap subsidieerde ook twee onderzoeken.

- Een onderzoek naar de mogelijkheden van het herstelgericht groepsoverleg (hergo) door de KU-Leuven. Inge Vanfraechem legt momenteel de laatste hand

aan het eindrapport.

- Een interuniversitair onderzoek naar de herstelgerichte afhandelingen voor minderjarigen door de universiteiten van Leuven, Brussel en Gent. Dit onderzoek liep reeds in december 2002 af, maar nu pas is het volledige rapport vrijgegeven.

Interuniversitair onderzoek herstelgerichte afhandelingen van delicten gepleegd door minderjarigen: leerprojecten – gemeenschapsdienst – herstelbemiddeling. Een korte inhoud.

Het rapport is de weerslag van twee jaar onderzoek (december 2000-december 2002).

- In het eerste jaar werd de praktijk van de herstelgerichte afhandelingen op een kwalitatieve wijze in kaart gebracht. Daarnaast werd een analytisch-theoretisch concept van herstelrecht ontwikkeld.

- In het tweede onderzoeksjaar werden drie vragen onderzocht.

1. Kwantitatieve weergave van de Vlaamse herstelpraktijk zowel op het niveau van de diensten als op het niveau van de gerechtelijke verwijzers
2. Verfijnen van het herstelconcept
3. Vanuit dit aangepaste herstelconcept reflecteren over voorstellen, adviezen en mogelijke alternatieven voor een herstelgerichte praktijk.

Het laatste deel van het rapport bevat enkele beleidsadviezen. We gaan op slechts één dieper in: het herstelgehalte per afhandelingsvorm. **Herstelbemiddeling** is de afhandeling met het grootst herstelpotentieel. De link met de nadelige gevolgen van het delict is maximaal, de betrokken partijen kunnen zelf invulling geven aan de betekenis en de gevolgen van het delict. Het slachtoffer heeft een gelijkwaardige positie, terwijl de dader de kans wordt geboden om zijn verantwoordelijkheid op te nemen. De **gemeenschapsdienst** kan bekeken worden als een compensatie, als een herstellend gebaar naar de gemeenschap. Ook is herstel mogelijk tav de eigenwaarde van de dader, de breuk in de verbondenheid tussen de dader en zijn omgeving en tav

de eventuele geschonden pedagogische verantwoordelijkheid van de ouders. Er is in deze afhandeling dus een herstelpotentie aanwezig. Men spreekt van een abstract herstelpotentieel. Bij de **leerprojecten** daarentegen is de primaire doelstelling doorgaans verandering teweegbrengen bij de dader. De meeste leerprojecten zijn dus zuiver pedagogisch. Men spreekt dan ook eerder van een hersteldienende functie, bijvoorbeeld door de jonge dader via een leerproject voor te bereiden om in een latere fase tot een concreet herstel te kunnen komen. Het interuniversitair onderzoek spreekt voor wat betreft de meeste leerprojecten dan ook eerder van een constructieve reactie, met een duidelijke dadergerichte en pedagogische invulling.

Kortom, *“er kan daarom overwogen worden om bemiddeling als eerste stap in de gerechtelijke procedure als reactie op een als misdrijf omschreven feit aan te moedigen, en zelfs verplicht te maken daar waar mogelijk”*.

De andere beleidsadviezen slaan op de volgende thema's: nood aan een uniforme registratie, sensibilisering, institutionele uitbouw, vorming, (hervorming van het) wettelijk kader, procedure, verder onderzoek.

Hilde Geudens
OSBJ

Herstelbemiddeling voor minderjarigen kan opstarten in Dendermonde en Ieper

Tot voor kort bleef de implementatie van herstelbemiddeling voor minderjarigen haperen in Dendermonde en Ieper. De procureurs van deze arrondissementen wilden immers het fiat van het Parket-Generaal. Hier wrong dan ook het schoentje. Advocaat-generaal Kenis bij het Hof van Beroep te Gent had enkele principiële bezwaren tegen de invoering van herstelbemiddeling. Eén van de breekpunten was de zogenaam-

de 'mandatering'. Wie geeft aan de bemiddelaar de toelating/opdracht om te bemiddelen. De heer Kenis pleitte voor een volledig buitengerechtelijke afhandeling waarbij alleen de partijen het 'mandaat' verlenen. De verwijzing zou dan moeten vertrekken vanuit de politie. Ervaringen bij slachtofferhulp leerden ons echter dat dit in de praktijk moeilijk werkbaar zou zijn. Na overleg met de Advocaat-Generaal Cornelis van het Hof van Beroep in Brussel en enkele gesprekken met Geert Decock kwam er een creatieve oplossing uit de bus. Het parket zal het initiatief nemen om de mensen te informeren over de mogelijkheid van herstelbemiddeling en doet meteen ook een aanbod aan de betrokkenen om contact op te nemen met de bemiddelingsdienst.

Van zodra de bemiddelingsdienst het akkoord heeft van de partijen, kan de bemiddeling van start gaan.

De praktische uitwerking kan nu beginnen, de eerste dossiers worden verwacht.

Alleszins kan worden bevestigd dat eind 2003 alle Vlaamse arrondissementen een aanbod kunnen doen voor herstelbemiddeling aan minderjarigen.

Min Berghmans
OSBJ

Médiation Pénale et Justice Restauratrice

Een boeiend symposium met “zuiderse” inslag.

Het begint stilaan (iets méér) te wennen. Waar vroeger de adrenaline al steeg bij alleen maar de gedachte een buitenlandse gast te woord te moeten staan, worden we deze dagen geregeld aangesproken voor een bijdrage aan het internationaal debat inzake herstelrecht. Zo belandde ik op 25 september voor een tweede keer in het Zwitserse Sion, het schitterende decor van de internationale opleiding tot 'European Master in

Mediation". Mijn opdracht beperkte zich tot een voormiddag van inleiding en debat met een twintigtal studenten. Dit gaf me echter meteen ook de gelegenheid aan te sluiten bij het '2ème Séminaire International Francophone sur la Justice Restauratrice et la Médiation', het symposium waar Johan Deklerck in zijn bijdrage ook al naar verwees.

Het symposium ging door van 26 tot 27 september en telde een honderdtal aanwezigen, overwegend uit Frankrijk, Zwitserland, Italië, Spanje en ook België. Tevens was er een vrij grote delegatie uit Canada en de Verenigde Staten. Naast onderzoekers en praktijkwerkers waren er onder de deelnemers een aantal magistraten.

Waar de titel van dit symposium mij eerst voorkwam als een tautologie, werd mij al gauw duidelijk dat dit in dit gezelschap geenszins het geval was.

Prof. Jacques Faget (Fr.) zette de toon door te wijzen op de implicaties van het hanteren in de bemiddeling van begrippen als 'dader' en 'slachtoffer'. Deze begrippen scheppen onvermijdelijk een onevenwichtige startpositie. Volgens hem opent de notie 'médiation pénale' een onverdedigbare associatie van bemiddeling en straf.

Het streven naar iets als 'herstelrecht' lijkt op zich dan wel een goed idee, doch de praktijk laat vooral éézijdige recuperatie zien vanwege de strafrechtelijke benadering op de bemiddeling. Dit is volgens hem te betreuren, omdat het nu éénmaal duidelijk is dat het uiteindelijk maatschappelijk impact van sociale relaties het effect van de officiële justitie véer overstijgt.

Vanuit een wantrouwen ten aanzien van de haalbaarheid van een geïntegreerde herstelrechtelijke benadering, leek Faget daarom te pleiten voor een 'pluralisme juridique', met een geradicaliseerd onderscheid tussen bemiddeling en strafrecht.

Johan Deklerck sloot hier zinvol op aan met een culturele duiding van het bemiddelingsfenomeen, waarbij zich grote verschillen laten zien tussen 'noord' en 'zuid'.

Bijzonder boeiend was ook de bijdrage van de Italiaanse professor Dulcio Scatolero, ook jeugdrechtser, die een vurig pleitbezorger bleek van "de bevrijding van de criminologie van de traditionele penale categorieën". Hij situeert de bemiddeling radicaal op niveau van, de bestuurlijke overheid, met de figuur van het gemeentelijk "maison de conflicts". In deze vrije ruimte dient het delict benaderd, niet als een conflict, maar als een moment in het conflict, niet méér dan een "foto uit de film". Hij relativeert zeer sterk de rol van justitie en vindt dat het accent in de benadering van criminaliteit veel méér dient te liggen op reconstructie dan op reductie van de achterliggende stroom van betekenisverlening. Onderzoekers uit Canada wezen op de diversiteit in het bemiddelingslandschap, een onderscheid waartegen ze zich niet verzetten. Wel pleitten ze voor een duidelijker, minder dubbelzinnig onderscheid tussen "médiation", "médiation pénale" (diversie) en "médiation judiciaire" (sanctie-element), elk met hun eigen doelstellingen en methodische en deontologische implicaties.

Later in het symposium wees de befaamde onderzoeker Jean-Pierre Bonafé-Schmitt op het risico voor herstelrecht de facto te laten fungeren als een, wat laattijdige, face-lift voor justitie, of als legitimatie van het ontstaan van een nieuwe professionele categorie van "deskundigen". Hij brak een lans voor een brede, capaciterende aanpak, gericht op grote groepen van de bevolking via onder meer de figuur van de schoolbemiddeling.

Ook in de overige tussenkomsten vonden we weinig terug van een meer institutionele benadering van het herstelrecht. Misschien had dit ook te maken met de zware ondervertegenwoordiging van de Engelstalige kant. Misschien was het hierdoor dat de verdere uitwisseling meestal niet meer het conceptuele niveau haalde van de inleidingen.

Opmerkelijk was nog wel het pleidooi van een Amerikaans politie-officier voor een alternatieve aanpak van jeugdcriminaliteit via ... boot-

camps.

Tenslotte was er de sterke getuigenis van mensen uit het Zuid-Amerikaanse Colombia over hun pogingen via bemiddeling los te komen uit de geschiedenis van bloedige strijd tussen de regering en de verschillende guerilla-groepen.

Globaal liet dit symposium inzake bemiddeling toch een andere discussielijn zien dan degene die we hier in Vlaanderen wat gewoon zijn. Dat maakte deze ervaring des te boeiender. We zien dan ook naar het verslagboek.

Inmiddels wordt al nagedacht over een derde editie van dit symposium, voorlopig voorzien in 2005, ergens in Frankrijk. Laten we de koffers toch maar al klaarzetten.

Leo Van Garsse

Het Britse "Home Office" op bezoek in Leuven

Op 30 oktober jongstleden brachten drie vertegenwoordigers van het "Home Office", zeg maar de Britse tegenhanger van onze FOD Justitie, een bezoek aan Leuven. De dag voordien hadden ze Oostenrijk aangedaan, en op weg naar huis passeerden ze bij wijze van spreken nog even langs België. Alles kadert in het debat over herstelrecht dat overzee aan de gang is. Hierbij onderzoekt men van overheidswege modaliteiten om de filosofie van het herstelrecht in concrete, werkbare modellen om te zetten. Onder meer bij ons denken ze ideeën te kunnen opdoen.

Suggnomè nam de organisatie van deze dag op zich. Leo Van Garsse en Frederik Bullens opteerden ervoor om hierbij enkele relevante actoren uit het werkveld uit te nodigen en zo de huidige waaier aan toepassingen te belichten: Marleen Scevenels (parket Leuven), Bram Van Droogenbroeck (herstelbemiddeling minderjarigen) en Roel Peeters (bemiddeling in strafza-

ken). In de plaats van enkele droogtheoretische lezingen te geven, was het eerder de bedoeling te komen tot dialoog en discussie over het in de praktijk brengen van het herstelrecht.

In de voormiddag was de plaats van afspraak het Leuvense gerechtsgebouw. Mevrouw Scevenels, als parketmagistrate onder meer betrokken op de schadebemiddeling op politieniveau, onthaalde ons gastvrij in het zaaltje waarin doorgaans de assisenjury beraadslaagt; enige symboliek was hier niet ver weg. Bij de Britse delegatie was ook de magistratuur vertegenwoordigd, en er groeide meteen een wederzijdse interesse over tal van thema's in de gerechtelijke sfeer. Hoewel hierbij verwezen werd naar de schadebemiddeling op politieniveau, de herstelbemiddeling voor meerderjarigen, minderjarigen en in de fase van de strafuitvoering, was het van bij de aanvang duidelijk dat de aandacht van onze Britse gasten niet in eerste instantie daar naartoe ging. De bemiddeling in strafzaken daarentegen, dat een alternatief biedt voor de klassieke vervolging via de rechtbank, deed de oren spitsen.

Want dit is in wezen de optie die men voor ogen heeft: bemiddeling als een alternatieve afhandeling van een misdrijf, of als een onderdeel hiervan. De modellen die we voorschotelden werden dan ook getoetst op hun praktische bruikbaarheid en op het nut dat ze zouden kunnen hebben in het kader van een algemeen vervolgingsbeleid. De stap naar een aanbod van bemiddeling op elk niveau van de strafrechtspleging, en onafhankelijk van de feitelijke strafrechtsprocedure, leek net iets te groot. In de antwoorden op hun spervuur aan vragen hebben we toch enige kanttekeningen proberen te plaatsen bij deze instrumentele kijk op bemiddeling. Onder meer de koppeling van de bemiddeling aan het verval van de strafvordering, zoals dit in de bemiddeling in strafzaken het geval is, hebben we enigszins trachten te problematiseren. Tevens werd aangehaald dat op deze manier ook de basisprincipes van vrijwilligheid, vertrouwelijkheid en neutraliteit dreigen op de helling gezet te worden.

Van zulke discussies krijgt een mens honger. Met gerechten van over heel de wereld bleek de

“Via Via” een toepasselijk restaurantje om deze te stillen. Fijntjes werd opgemerkt dat gerechten uit de Engelse keuken ontbraken. Het antwoord op de vraag of dit iets duidelijk maakte over het restaurant dan wel over de Engelse keuken lieten we wijselijk in het midden.

De dialoog werd in de namiddag verdergezet op de Bemiddelingsdienst Arrondissement Leuven (BAL), waar Leo Van Garsse van start ging met het uit de doeken doen van de historiek van de herstelbemiddeling. Deze brok informatie is immers noodzakelijk om het huidige kluwen van allerhande verschillende initiatieven te begrijpen. Tevens gaf dit opnieuw ingangspoorten om op enkele thema's verder in te gaan. Tot slot werd de video van BAL over herstelbemiddeling vertoond, waarin vooral methodisch wordt ingegaan op een concrete casus. Deze video werd onlangs vertaald in het Engels. Het was een ideale afsluiter, waarbij een aantal van de gespreksthemas van die dag op een veel concretere manier toegelicht werden.

De mensen van Suggnomè en BAL kan moeilijk een gebrek aan enthousiasme en gedrevenheid verweten worden. Toch bleef, ook in de namiddag, de interesse vooral uitgaan naar de bemiddeling in strafzaken. Een belangrijk punt van kritiek op deze procedure, namelijk de combinatie van bemiddeling met een duidelijk punitief aspect, blijkt tegelijkertijd de grote aantrekkingskracht ervan te zijn. Het lijkt bijna een ‘2 voor de prijs van 1’-reclame! Toch hoop ik dat er ook bij hen ruimte gecreëerd wordt om het herstelrechtelijk denken zelf naar waarde te schatten, zonder het al te snel te willen implementeren in de bestaande strafrechtelijke procedures.

Roel Peeters

Justitieassistent bemiddeling in strafzaken

“SAMENSPRAAK”
15 december 2003

“Federale Overheidsdienst Justitie”

Zaal 204
 Waterloolaan 115
1000 Brussel

**Thema: ‘ Bemiddeling langs beide kanten van de taalgrens.
Dekt de vlag dezelfde lading?’**

Programma

- 12.30 u Welkom.
- 13.15 u De samenspraak wordt ingeleid door:
- de heer Denis van Doosselaere (directeur Arpège Vzw, lector aan de ULG)
- de heer Johan Deklerck (K.U.Leuven)
- de heer Pierre Wilderiane (directeur justitiehuis Hoei)
- 14.30 u Vraagstelling en debat
- 16.30 u Einde

Inschrijven kan via het bezorgen van bijgevoegde inschrijvingsstrook aan het secretariaat van Suggnomè of via het sturen van een e-mail naar suggnome@wol.be, en dit vóór 10 december 2003. Er worden geen broodjes voorzien. Voor bijkomende inlichtingen kan u terecht bij Noëlla Verreth op het secretariaat van Suggnomè.

INSCHRIJVINGSTROOK

SAMENSPRAAK 15 december 2003

Hiermee bevestig ik dat ik,

.....(naam)

aanwezig zal zijn op 15 december 2003.

Handtekening